

Vukić ILINČIĆ*

NARODNO STVARALAŠTVO U ČASOPISU „ZAPISI” – POREĐENJE SA SAVREMENIM VREDNOVANJEM

Poslije ujedinjenja, na teritoriji Crne Gore u Zetskoj oblasti, odnosno kasnije Zetskoj banovini, nemjerljiv doprinos očuvanju kulturne zaostavštine dao je časopis *Zapisi*.

Časopis *Zapisi*, odnosno prva njegova sveska izašla je prvi put jula 1927. godine na Cetinju. Zapisima su prethodila dva časopisa slične sadržine. Jedan časopis iz 1925. godine, pod nazivom *Lovčenski odjek* koji je bio naučno-beletristički časopis pod glavnim uredništvom prosvjetnog inspektora Dušana Vuksana. Sljedeće 1926. godine, takođe na Cetinju izlazi časopis *Južnjak*, a urednici su bili istaknuti cetinjski profesori Milan Vukićević i Vido Latković.

Zapisi postaju centar okupljanja radnika i ljudi od pera ne samo iz Zetske oblasti, već iz cijele Kraljevine, zainteresovani da čuju odjek svoje riječi u raspravljanju o ovoj ili onoj temi.

Časopis je izlazio sa manjim prekidima, a uredništvo od 1927. do 1932. godini činili su pored urednika Vuksana i članovi uredništva: Ilija Zorić, Radosav Medenica, Milan Vukićević i Vido Latković.

Iako je časopi *Zapisi* bio striktno programskom šemom određen i ograničen kao časopis za nauku i književnost, ubrzo po izlaženju prve sveske javila se težnja za proširenjem tematike kraćim raspravama, pričama i priložima o različitim pitanjima iz crnogorske prošlosti.

Nemjerljiv doprinos *Zapisa* je u tome što je objavljivanjem istorijskih izvora dao ogroman doprinos ovoj nauci, a takođe sačuvao od propadanja i gubljenja primarnih istorijskih izvora. Tim prije što su se na Cetinju nalazili najvažniji arhivski fondovi. Osnivanjem Muzeja na Cetinju 1926. godine, *Zapisi* imaju ulogu i organa Muzeja.

---

* Dr Vukić Iličić, Muzeji i galerije, Podgorica

(ПОШТАРИНА ПЛАЋЕНА У ГОТОВУ)

ЗАПИСИ

ЧАСОПИС ЗА НАУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

Уредник:

ДУШАН ВУКСАН

Уређивачки Одбор:

**ИЛИЈА ЗОРИЋ, РАДОСАВ МЕДЕНИЦА,
МИЛАН ВУКИЋЕВИЋ и ВИДО ЛАТКОВИЋ**

Год. I Књ. 1.

ЦЕТИЊЕ

Јули—Децембар, 1927.

Uz istorijsku građu i pitanje književnosti i jezika, časopis sasvim razumljivo obraća pažnju na prikupljanje podataka za etnografska izučavanja i na izučavanja osnova kulture uopšte.

Naime, nije trebalo da se dopusti da u zaborav ode ono što je bio svakodnevni život, običaj i vjerovanje u pojedinim krajevima Crne Gore toga vremena i ranije, koji je sam po sebi činio bogatstvo. Iz tih razloga *Zapisi* imaju rubriku (Građa za istoriju i folklor), koja je imala ulogu da se predmeti materijalne kulture koji su sve brže nestajali ne pominju samo kao uspomene, zatim, da se sačuvaju kao eksponati u novoosnovanom Muzeju i, kao podaci za izučavanje života naroda. Uredništvo je isticalo da se etnografski radovi u Crnoj Gori ne smiju završiti na proučavanjima i radovima dva čovjeka, inače, izvrsnih stvaraoca na ovom polju: Jovana Erdeljanovića i Andrije Jovićeвиća.

Od samog početka izlaženja *Zapisi* su privukli pažnju sve šireg kruga čitalaca i saradnika i različitih krajeva Zetske oblasti i Kraljevine SHS – Jugoslavije.

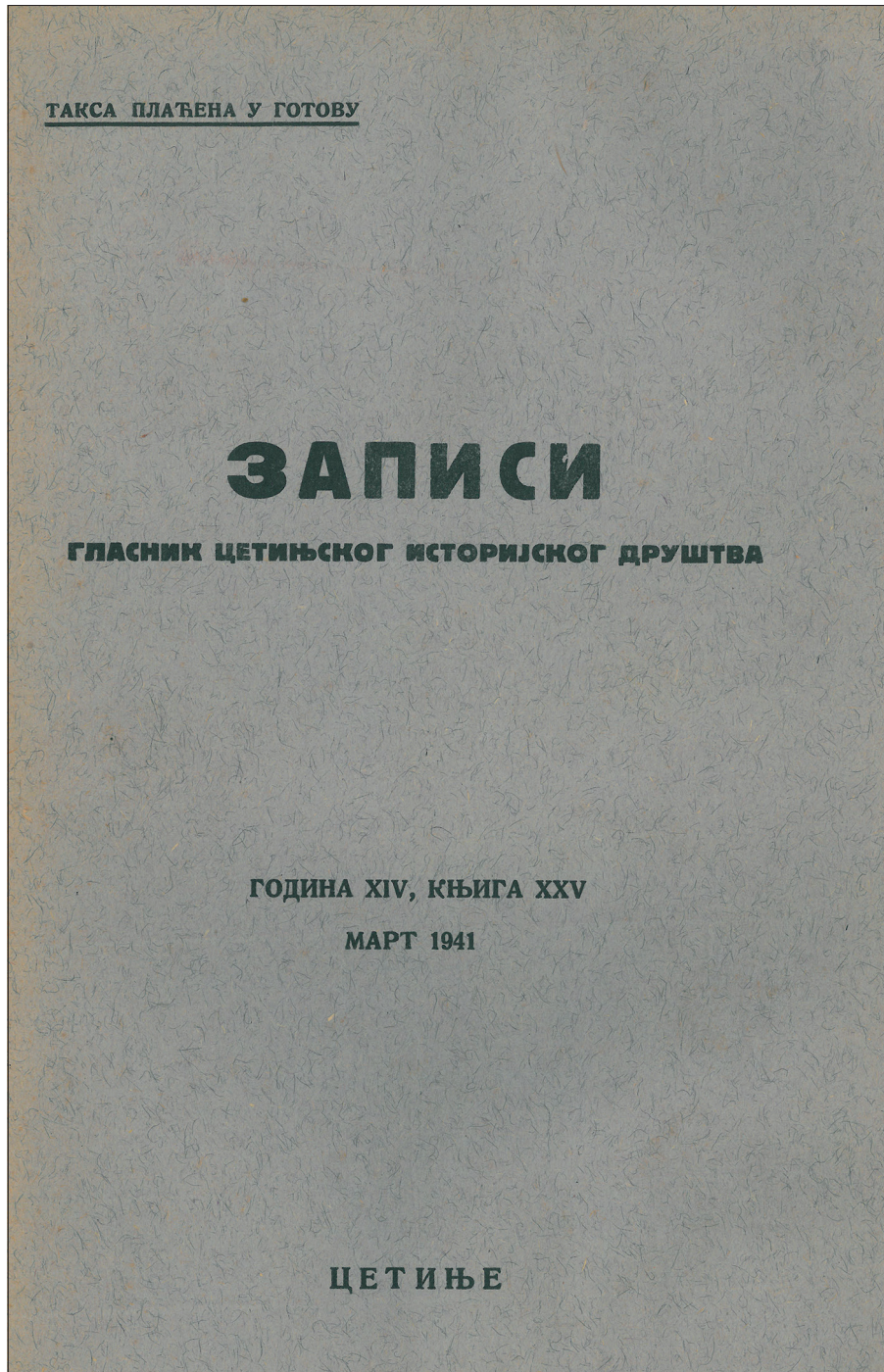
Članke o različitim pitanjima pisali su između ostaklih: Petar I. Popović, Risto Dragičević, Lazar Tomanović, Dušan Vuksan, Jovan Vukić, Milo Vukčević, Nikola Radojčić, Ferdo Šišić, Aleksa Ivić, Dragoslav Stranjaković, Pavle Popović, Gavro Vuković, Aleksa Matanović, Ljubo Vlačić, Petar Šobajić, Radmila Petrović, Radosav Vešović, Nikola Škerović, Danilo Tunguz, Milovan Đilas. *Zapisi* su objavljivali u nastavcima i Memoare kralja Nikole Petrovića.

Vrijednost književnih djela u časopisu zahtijeva poseban osvrt. Na ovaj časopis treba gledati i kao na nepotpunu hroniku značajnih zbivanja na kulturnom polju Crne Gore toga vremena. Bilo je i osvrti i na značajne događaje kulturne istorije drugih oblasti (stogodišnjica Matice srpske, dvadesetpetogodišnjica Prosvjete i dr.). Kad se napravi osvrt na bibliografiju *Zapisa* doći će se do najpravednije i najpouzdanije ocjene njegovog kulturnoistorijskog značaja¹.

Aprilskom sveskom 1933. godine prestali su da izlaze cetinjski *Zapisi*, kao časopis za nauku i književnost, iz finansijskih razloga jer se redakcija oslanjala na pretplatu, što nije bilo dovoljno za dalje izlaženje časopisa. Dušan Vuksan, dotadašnji urednik *Zapisa* (na osnovu bogate arhivske građe Cetinjskog arhiva, desetak godina pisao je dragocjene rasprave), najbolje je znao koja je šteta prestanak izlaženja časopisa, te je dao inicijativu za osnivanje *Društva za proučavanje istorije Crne Gore*. Ovo Društvo je trebalo da izdaje svoj časopis, koji bi se bavio ne samo proučavanjem političke i kulturne istorije Crne Gore već je trebalo i da „spasava” od propadanja Cetinjski arhiv, koji je još Njegoš

¹ Vidjeti: Đoko Pejović, *Zapisi, časopis za nauku i književnost (1927–1933)*, Istorijski zapisi, 1967, 3, str. 391–403.

Naslovna strana časopisa, 1941. godine

ЗАПИСИ излазе почетком свакога мјесеца у свескама од по 4 табака (64 стране) велике осмине.

Рукописе, откуцане на машини или читко писане, треба слати на адресу: Уредништву ЗАПИСА, Цетиње.

Рукописи се не враћају.

Годишња претплата износи за Југославију 100, а за иностранство 130 динара.

Претплата се шаље непосредно Администрацији ЗАПИСА — Цетиње, или чековном уплатницом на чековни рачун број 6161 код филијале Поштанске штедионице — Сарајево.

ПРЕТПЛАТА СЕ ШАЉЕ УНАПРИЈЕД

Сваку промјену адресе треба јавити Администрацији најдаље до 15 у мјесецу.

РЕКЛАМАЦИЈЕ за непримљене свеске примају се само до краја дотичнога мјесеца.

Бласник и издавач Цетињско историјско друштво.

Уредник Душан Д. Вуксан, Његошева 115.

Одговорни уредник Ристо Ј. Драгићевић, Бајова 43.

izdvojio iz Cetinjskog manastira u Biljardu, a knjaz Nikola je čuvao u svom dvoru. Arhivska probrana građa počinjala je Poveljom manastiru Vranjini iz epohe Nemanjića, pa sve do kraja 1915. godine. Za vrijeme Prvog svjetskog rata građa je bila zakopana u dvorskom dvorištu u 16 velikih sanduka i tu se nalazila sve do 1923. godine.

Za osnivačku skupštinu Društva Vuksan je dobio saglasnost mitropolita crnogorsko-primorskog, kasnijeg patrijarha srpskog dr Gavriila Dožića. Osnivačka skupština Društva za proučavanje istorije Crne Gore održana je 19. aprila 1934. godine, u kancelariji Mitropolije na Cetinju. Za predsjednika Društva je izabran mitropolit Dožić, a za potpredsjednika Dušan Vuksan, kasniji direktor Gimnazije i prvi direktor obnovljenog Državnog muzeja na Cetinju. Na jednoj od sjednica raspravljalo se i o pravnom problemu koji bi mogao nastati sa istoimenim društvom koje je osnovano u Beogradu 1933. godine. Problem je riješen tako što će se udruženje u Crnoj Gori zvati samo *Istorijsko društvo*.

Pravila novog izdanja *Zapisa*, kao časopisa *Društva za proučavanje istorije Crne Gore* odobrena su na sjednici ovog udruženja, a 2. marta 1935. godine, objavljena u prvoj svesci *Zapisa*².

Zadaci *Istorijskog društva* su određeni drugim članom Pravila: a) da preko svojih članova i povjerenika prikuplja svu građu koja se odnosi na kulturnu i političku istoriju Crne Gore i susjednih oblasti; da prikuplja istorijske knjige posebno starije koje se odnose na ovu oblast; da saraduje sa istoimenim beogradskim društvom i ostalim sličnim udruženjima u zemlji³.

Kao što je istaknuto, u *Zapisima* se smjenjuju najraznovrsnije teme, od istorijskih tema do folklora, prikaza knjiga, časopisa, almanaha. Zbog toga je materijal u bibliografiji *Zapisa* bilo vrlo teško klasifikovati i sistematizovati. Pored hronološkog rasvrstavanja, raznovrnost se vidi u strukturi i oblasti interesovanja redakcije. Pored istorijskih izvora, posebne rubrike su: pozorište, književnost, opšte o Crnoj Gori, etnografska građa, folklor, izložbe, prikazi, bilješke, nekrolozi, razno⁴.

Najbolje govore pojedini primjeri po naslovu: *Jedan nepoznat rodoslov Crnojevića*; *O Obodskoj štampariji*; *Istorija o Zente i Črnoj Gori*; *Carev laz*; *Ori-*

---

² Isto, Risto Dragičević, *Zapisi – Glasnik Cetinjskog istorijskog društva (1935–1941)*, str. 405–421.

³ Vidjeti: *Zapisi*, sv. 1. januar 1935, str. 60–64.

⁴ Vidjeti: Vaso Jovović, *Bibliografija Zapisa i Istorijskih zapisa 1927–1967*, *Istorijski zapisi*, 1967, 3, str. 441–635.

jentalni rukopisi u Biblioteci Cetinjskog muzeja; Blagoslovena molitva Svetog Petra Cetinjskog i sl.

Kao prilog navedenim nije na odmet navesti konkretno pojedine članke, priloge i objavljenu građu: V. Vlahović – Još jedan Oktoih iz štamparije Crnojevića (1940); Nekoliko nedjelja u Risnu (Rezultati arheoloških istraživanja na jugoistočnoj strani Risna iznad kolskog puta Risan–Nikšić, u visini groblja Sv. Petra i Pavla (1931); Jedan nepoznati rodoslov Crnojevića (1931); Potomci Balšića (1935); dr Milisav Lutovac – Kulturni spomenici u Bihoru (1930); Branislav Đurđev – Dva deftera Crnogorskog sandžaka iz vremena Skenderbega Crnojevića (1940); Perović Tunguz Danilo – Da li je u prošlosti Crna Gora bila politički samostalna zemlja? (1933); Nikac Tomanović ili Nikac od Rovina (1931); Uticaj Cetinjskog manastira na brdsko-hercegovačka plemena (1931); Žitije Stefana Piperskog (1933); Jedan austrijski izvještaj o bolesti vladike Rada (1929); Stranjaković dr D. – Nešto iz odnosa Crne Gore sa Turskom 1843. i 1844. godine (1937); Popović Petar I. – Jedan memoar kneza Nikole Vasojevića (1929); Medenica Radosav: Dr Ilija M. Jelić – Šta znači kamen o vratu (O jednoj odredbi Danilovog zakonika iz 1855. godine), prikaz; Vešović Radosav – Četovanje prema Plavu–Gusinju i Rugovi (1930); Vladan Đorđević knjazu Nikoli, objavio D. Vuksan (1937); Muke vasojevićkih učitelja, objavio D. Vuksan (1937); Duhovni život u Crnoj Gori poslije rata (1938); Tužba braće Karadžića (1936); Crnogorci u pričanju, objavio D. Vuksan (1938); Škole u Zetskoj oblasti u šk. god. 1926–7. (1928); Vlahović Mitar – Lov u okolini Kolašina (1929); Medenica Radosav – Turizam u Crnoj Gori (1928); Đurović Dušan – Smešno u narodnoj poeziji (1931); Đilas Milovan – Misao Jovana Dučića (1932) itd⁵.

Iz izloženog se može zaključiti da je savremeni svijet, uprkos svojim planetarnim humanim težnjama, prema priznanju glavnih njegovih protagonista savremene Evrope, doživio krah u multikulturalnoj sferi.

Naime, kulturne tekovine starih civilizacija i naroda potisnute su, nepravilno i nepravedno, u drugi plan, što ima negativne posljedice na njegovanje narodnog stvaralaštva i kulturu uopšte.

Analizirajući pojedine članke, priloge i objavljene izvore u časopisu *Zapisi*, koji je izlazio između dva svjetska rata, može se zaključiti da je narodno stvaralaštvo u savremenom dobu u Crnoj Gori potisnuto u drugi plan, što je posljedica globalizacije u svim segmentima društvenog i kulturnog života. Globalni svijet, sam po sebi, traži uopštene teme i globalno intereovanje.

⁵ *Zapisi* – komlet.

Inače, *Zapisi* su dali nemjerljiv doprinos narodnom stvaralaštvu i kulturi u Crnoj Gori, a i u regionu. U prilog navedenom govori i činjenica, da danas u Crnoj Gori nema nijednog časopisa sa uređivačkom politikom i interesovanjem kao što su bili *Zapisi*.

Pažljivim poređenjem članaka objavljenih u ovom časopisu, pored istorijske građe, primjećuje se da su *Zapisi* bili fokusirani na tradicionalne kulturne vrijednosti i način života u Crnoj Gori u prošlosti i u vrijeme izlaska *Zapisa*. Članci su zadirali i u najsitnije detalje narodnog stvaralaštva, običaja i načina života, ne samo u zemlji, već i u pojedinom kraju ili mjestu.

Vukić ILINČIĆ

CREATIVITY OF THE PEOPLE IN THE MAGAZINE 'ZAPISI'
– COMPARISON WITH THE CONTEMPORARY EVALUATION

Summary

The modern world, in spite of its planetary humane aspirations, by according to the recognition of its major protagonists of the modern Europe, carried out to the collapse within the multi-cultural sphere.

Namely, the cultural achievements of the ancient civilizations and the peoples have been pressed back, irregularly and without reasonable approach, in the background, which has been having the negative consequences to its persisting in the creativity of the people and culture in general.

By analysing of the individual articles, items and extracts published in the magazine 'Zapisi', appeared between World War I and World War II, it is possible to arrive at the conclusion that the creativity of the people in modern times in Montenegro has been pressed in the backward, as the result of the processes of globalization into all spheres of social and cultural life. Otherwise, 'Zapisi' supplied the unmeasurable contribution to the creativity of the people and culture in Montenegro, and the region as well.

With the carefully comparison of the articles published in this magazine, it is evident to be noticed that 'Zapisi' was focused into the traditional cultural values and the way of life in Montenegro in the past and so at the very time of 'Zapisi' publishing. The articles by themselves were occupied and entered in the slightest details of the creativity of the people, of its customs and the way of life, not only in the native country, but in the other definite area or a place.